

Pohjoismaista aiheiden kirjoa

The 36th NEFK – Nordic Ethnology and Folklore Conference, 11.–14.6.2025,
Turku

Jaana Ahtiainen ja Roope Kotiniemi

Edellisen kerran vuonna 2022 Reykjavikissa järjestetty Nordic Ethnology and Folklore Conference, eli tuttavallisemmin NEFK, järjestettiin 36. kerran ja tällä kertaa Suomen Turussa, Turun yliopiston sekä Åbo Akademin tiloissa. Konferenssin teema ”Nordic 2.0 and beyond” lupaili ja enteili kirjavaa joukkoa esitelmää ja työryhmiä.

Taikuutta ja kuolemaa eli erään konferenssin aloitus

Ensimmäinen työryhmä, johon keskiviikkona osallistuimme, oli lounaan jälkeinen työryhmä ”Magic and the Wise Folk in Vernacular and Scientific Discourses”. Sali, jossa työryhmä järjestettiin, tuli tutuksi konferenssin aikana, sillä yhtä tervetullutta poikkeusta lukuun ottamatta kaikki seuraamamme työryhmät pidettiin samassa tilassa.

Työryhmässä pidettiin kaksi esitelmää. Mila Santala Turun yliopistosta puhui Elsa Heporaudan hengellisestä puolesta, ja Alice Bower Islannin yliopistosta kertoi runoilija Guðmundur Bergþórssonista. Elsa Heporauta tunnetaan yhtenä Kalevalaisten Naisten perustajista ja aikansa kulttuurivaikuttajana, jonka esoteerisista kiinnostuksista ei juurikaan ole puhuttu. Santalan esitelmässä nähdyt aineistonäytteet kirvoittivat pohdintaa yleisten tarinamotiivien nivoutumisesta osaksi henkilökohtaista kerrontaa sekä keskustelua siitä, miten Elsa Heporaudalla lienee ollut erilainen pääsy kansanrunousaineistojen äärelle myös puolisonsa F. A. Heporaudan työn kautta. Alice Bower esitelmöi 1600- ja 1700-lukujen taitteessa eläneestä runoilijasta ja vammaisesta Guðmundur Bergþórssonista, joka myöhemmissä uskomustarinoissa esiintyi taikataitoisena parantajana. Esityksen myötä Guðmundur Bergþórssonista piirtyi kuva poikkeuksellisena yksilönä, joka fyysisistä haasteistaan huolimatta onnistui rakentamaan itsestään keskeisen ja arvostetun toimijan aikana, joka tuskin on ollut hänelle kovin suopea. Bergþórssonista muovautui motiiviatraktio, joka keräsi vuosisatojen aikana erilaisia kerroksia hahmoonsa. Hahmo lienee lopulta ollut melko kaukana tosi elämän Guðmundur Bergþórssonista.

Taikateemasta olikin hyvä jatkaa kohti lopullisempia aiheita ja kuolemaa käsittelevään työryhmään. Kaarina Kosken alustusta seurasi niin ikään kaksi esitelmää, joista toinen oli Turusta ja toinen Islannista. Enni Salo Turun yliopistosta esitteli kuolemanjälkeisen elämän kuvauksia Disney-elokuvissa. Disney-elokuvat tarjosivat selvästi tuttua tarttumapintaa ja poikivat



keskustelua yleisöstä. Tämän jälkeen vuorossa oli Islannin yliopiston Dagrún Ósk Jónsdóttir, jonka esitelmä käsitteli muutosta islantilaisten hautaustahdoissa. Dagrúnin esitelmä vei ajatukset takaisin Reykjavikiin ja vuoden 2022 NEFK:iin, jossa hänen vetämänsä kampus- ja kaupunkikierros huipentui Reykjavikin vanhalle hautausmaalle.

Kuolema-aiheiden myötä myös päivä taittoi ehtoopuolelle, ja oli aika siirtyä konferenssin vastaanotolle, jossa kuohuvan ja pienen purttavan ohella tarjottiin puheita ja tervetuliaissa- noja. Muun muassa Turun kaupungin protokollapäällikkö Mika Akkanen julisti joulurauhan sijaan konferenssin tervetulleeksi. Hurjimmat jatkoivat vastaanotolta vielä Bar Kukaan ilmei- sen suosittuun musabingoon, mutta tässä vaiheessa iltaa väsymys vei voiton ja musabingot jäivät meidän osaltamme toiseen kertaan.

Pohjoismaisia toisia

Torstaina vuorossa oli keynote-esitelmän sijasta Turun yliopiston etnologian yliopisto-opet- tajan Tytti Suomisen vetämä paneelikeskustelu. Keskustelu kulki otsikolla ”Nordic 2.0 and beyond: Grasping the ordinary and extraordinary”, ja keskustelijoina toimivat Anni Guttorm (Saamelaismuseum Siida), Tina Paphitis (Bergenin yliopisto), Minna Sarantola-Weiss (Helsingin kaupunginmuseum), Mark Vacher (Kööpenhaminan yliopisto), Robert Willim (Lundin yliopisto) ja Susanne Österlund-Pötzsch (Svenska Litteratursällskapet i Finland). Liekö edellinen pitkä päivä painanut näin aamutuimaan, mutta paneelikeskustelu vaikutti jäävän irralliseksi ja vaikeasti seurattavaksi, vaikka kiinnostavia aiheita käsittelikin. Irrallisuuden tuntu kumpusi ainakin osin keskustelun muodosta, joka ehkä useammin pakenee jäsentelyä, kun jokainen panelisti keskittyy omaan asiantuntijakulmaansa. Paneelikeskusteluilla on ehdottomasti paikkansa, mutta onko se keynoten paikalla – tämä lienee makuasia.

Paneelin jälkeen seurasimme pohjoismaisia hirviöitä tarkastelevaa työryhmää, johon puhu- jia oli riittänyt sekä aamu- että iltapäivän tarpeiksi. Lounasohjelma jäi suosiolla välistä, sillä maisteriopiskelijan hyvin kohtuullisesti hinnoiteltu rekisteröitymismaksu ei pitänyt sisällään konferenssilounasta, minkä vuoksi kirjoittajat intoutuivat tutustumaan I kaupunginosan eli yliopiston kulmien ravintolatarjontaan.

Kaksiosaisen hirviötyöryhmän yhdeksän esitelmää osoittivat, miten hirviöt ja hirviömäisyys kiinnostavat monia pohjoismaisia tutkijoita ja tarjoavat moninaisia tutkimusaihioita. Työryh- män esitelmät ammensivat monitahoisesti etenkin ekskluusiosta ja vieraudesta. Esitelmät löysivät hirviömäisyyttä niin ihmisyydestä itsestään kuin ihmisyyden ulkopuolelta, jolloin hirviöiksi määritellyt asiat sekä asettuivat ihmisistä erillisiksi toisiksi että toimivat rajanve- tona ihmisyyden ja jonkin vieraan välillä. Hirviöt vaikuttivatkin tulevan eri tavoilla lähelle ihmisiä. Esimerkiksi Turun yliopiston John Björkmanin uskomustarinoita hyödyntävässä esi- telmässä luonnossa kohdattavat uskomusolennot edustivat ihmisten elinpiirin ulkopuolelle asettuvaa luontoa ja vaikuttivat eri tavoin siihen, onnistuvatko vai epäonnistuvatko tarinoi- den päähenkilöt pyrkimyksissään.

Kuitenkin yllättävimmän yhteyden hirviöiden ja ihmisten välillä tarjosi Norsk Folkemuseu- min Ida Tolkenbakkin ratkiriemukas Kraken-esitelmä. Hän rakensi siltaa vuosisatoja van- hasta merihirviökuvastosta nykypäivän romantasiakirjoihin, joissa Kraken ja muut vastaa- vat hirviöt kelpuutetaan ihmisten intohimojen kohteiksi. Samaan seksuaaliseen kehyykseen



asettavat Björkmanin mainitsevat ihmismiesten himoitsevat kauniit metsänneidot. Hirviöt ja heihin kohdistetut himot eivät selvästikään lakkaa puhuttamasta – genret vain muuttuvat.

Työryhmän esitelmät onnistuivat rakentamaan yllättävää temaattista siltaa perjantain keynote-esitelmään etnologian professori Jenny Gunnarson-Paynelta. Esitelmä oli otsikonsa ”Sex and the (Nordic) State: Kinship, citizenship, and the production of illegitimacy” perusteella herättänyt sen verran ennakkokiinnostusta, että majapaikasta oli päästävä liikkeelle ajoissa, vaikka edellisen illan jatkot Panimoravintola Koulussa olivatkin pätkäisseet yöunet lyhyehköiksi.

Ruotsalaisesta Södertörnin yliopistosta tulevan Gunnarson-Paynen luento pureutui konferenssin teemaan haastamalla pohtimaan, mitä pohjoismaalaisuus ylipääntensä on ja millaisia inklusion ja eksklusion piirteitä siihen sisältyy. Gunnarson-Payne pohti luennossaan pohjoismaista identiteettiä pohjoismaiseen yhteiskuntaan kuulumisen kautta. Hänen esitelmänsä pätkät LGBTQ-turvapaikanhakijoiden haastatteluista piirsivät esille kerronnan ja oman identiteetin todistamisen monimutkaisuutta maahanmuuttoviraston prosesseissa sekä muukalaisuuden leiman sitkeyttä. Esitelmässä palattiin kysymykseen siitä, kuka saa kuulua pohjoismaiseen yhteiskuntaan, kuka ei ja kuka voi jäädä muukalaiseksi, vaikka pääsikin jollain tasolla osaksi pohjoismaista yhteiskuntaa.

Gunnarson-Paynen keynote-luennon teemat vaikuttivat inspiroivan perjantain työryhmävalinnoissa, ja tutustuimmekin aamun keynote-luennon hengessä inklusioon ja eksklusioon sekä pohjoismaisiin identiteetteihin ”Navigating sameness and difference: Everyday experiences of inclusion and exclusion” ja ”Nordicness, Whiteness, and National Identities Negotiated through Heritage and Memory” -työryhmissä. Perjantain työryhmät antoivat katsauksen siihen, miten pohjoismaisia identiteettejä ja identiteettejä Pohjoismaissa käytetään neuvotteluiden välineinä ja tiloina, ja miten stereotypiat ja rajanvedot ovat osa näitä prosesseja.

Aamupäivän työryhmässä Tuire Liimatainen Siirtolaisuusinstituutista tarttui mieleenpainuvassa esitelmässään ””Finns always carry a knife”: Rethinking stereotypes in contemporary Sweden-Finnish Identity Politics” humoristisen kuvaston hyödyntämiseen ruotsinsuomalaisten aktivismissa. Hän kuvasi oivaltavasti, miten aiemmin ulossulkemisen symboliksi muodostunut puukko voikin aktivismin myötä alkaa hahmottua itseironisen voimaantumisen kautta, ja halventamisen ja ulossulkemisen sijasta se alkaakin toimia yhteenkuuluvuuden rakentajana vähemmistön sisällä.

Muukalaisuuden sitkeää leimaa haastettiin myös iltapäivän työryhmän esitelmissä. Etenkin Sofia Silfvast Suomalaisen Kirjallisuuden Seurasta ja Itä-Suomen yliopistosta osoitti esitelmässään ”Contested understandings of Orthodox Karelian heritage”, miten mielivaltaiselta pohjoismaisuuden määrittäminen voi vaikuttaa. Hän tarkasteli ortodoksikarjalaisia suomalaisuuden eli länsimaisuuden ja vierauden eli venäläisyyden rajamaastossa, ja osoitti millaista kulttuurista valtaa tällaisissa määritelmässä voidaan käyttää. Vaikka osa Silfvastin aineistosta on yli sadan vuoden takaa, ei ollut vaikea tunnistaa samanlaisia rajanvedon ja ulossulkemisen tapoja myös nykypäivän kontekstista suhteessa suomalaisuuden ja pohjoismaisuuden määrittämiseen.



Paluuta juurille ja uusia tuulia

Vuoden 2025 teemassa kurkotettiin NEFK:n juurille ja kutsuttiin sekä pohjoismaisia tutkijoita että pohjoismaisten aiheiden tutkijoita kokoontumaan tarkastelemaan kulttuuria, kulttuuri-identiteettejä, representaatioita ja sosiokulttuurisia muutoksia pohjoismaissa ja muualla. Konferenssikutsussa houkuteltiin kiinnittämään huomiota myös siihen, mitä tarkoitetaan, kun puhutaan pohjoismaista tai pohjoismaisuudesta. Onko kyseessä maantieteellinen alue, kuviteltu yhteisö, elämäntapa vai teoreettinen viitekehys?

Konferenssin teema "Nordic 2.0 and beyond" oli aseteltu niin, ettei osallistujien paikalle saapuminen jäisi kiinni ainakaan siitä, ettei teemaa olisi mahdollista sovittaa omaan tutkimusaiheeseen. Näin laajasta ja rajaamattoman tuntuisesta konferenssiteemasta olikin Turkuun saatu yli 200 esitelmöitsijää vajaaseen 50 työryhmäsessioon. Tämä oli hyvä saavutus, sillä monen alan tutkijan jaksamista ja osallistumisintoa saattoi koetella ja kovertaa edeltävällä viikolla Aberdeenissa, Skotlannissa järjestetty etnologien ja folkloristien massiivinen SIEF2025-konferenssi.

Konferenssin teemaa olikin tulkittu esitelmissä laajasti ja monimuotoisesti. Pohjoismaisuus on työryhmien perusteella muun muassa luontoyhteyttä, museoita, naisnäkökulmia, työelämää, hyvinvointia ja sairauksia, kriisejä, hirviöitä sekä arkaluontoisia tutkimusaiheita. Siihen sisältyy myös inklusiivisia ja eksklusiivisia elementtejä, jotka osaltaan säilyvät hämmentävän samanlaisina vuosisadoista toisiin, mutta samalla varioivat ja muovautuvat aikakausien ja kontekstien tarpeita mukaillen.

Konferenssille on Helsingin suunnilta annettava kehuja QR-koodina konferenssin henkilökohtaiseen nimikylttiin lisäystä Turun seudun joukkoliikenteen Fölin bussilipusta. Tämä teki konferenssivierailusta Turkuun huomattavasti vaivattomampaa. Tällaisesta yhteistyöstä voisivat HSL ja Helsingin yliopisto ottaa oppia.

Lopuksi kriittinen katse käännettiin tapahtuman nimeen ja konferenssin päätteeksi laitettiin aluille muutosehdotus englanninkielisen nimen tarkentamisesta. Ongelmalliseksi koettiin nimen loppuosa, jossa Ethnology viittaa tieteenalaan, mutta Folklore puolestaan aineistoon tai ilmiöön. Jatkossa Nordic Ethnology and Folklore voikin olla muodossa Nordic Ethnology and Folklore Studies tai Nordic Ethnology and Folkloristics. Konferenssin uusi nimi selvinnee vuonna 2028 Oslossa, Norjassa, jossa seuraava NEFK järjestetään.

FM, VTM Jaana Ahtiainen on folkloristiikan väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa. Hän tutkii väitöskirjassaan suomalaista seksi- ja erotiikka-alaa koskevaa muistitietoa ja alaan liittyvää kerrontaa.

HuK Roope Kotiniemi on folkloristiikan maisteriopiskelija Helsingin yliopistossa. Hänen opintonsa ovat olleet ehtopuolella jo pitkään.